

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No2

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, fevral.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukurimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirathbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

TIJORAT BANKLARINING INVESTITSIYA LOYIHALARINI KREDITLASH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	40
Faxriddinov Temur Faxriddin o'g'li	
TEMIR YO'L YO'LLARINI TA'MIRLASH KORXONALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI.....	46
Allabergenov Sherzod Maksudbayevich	
BANKLARNI TRANSFORMATSIYALASH JARAYONIDA INVESTITSION KREDITLASHNING XORIJ TAJRIBASI.....	51
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
O'ZBEKISTONDA BUDJET OCHIQLIGINI TA'MINLASH BO'YICHA QONUNCHILIK BAZASINING EVOLYUTSIYASI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	55
Mamanov Alisher Umbarovich	
ENERGETIKA TARMOG'I KORXONALARIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH YO'LLARI.....	60
Xamdamova Gavxar Absamatovna	
SMART UNIVERSITET MODELINING XALQARO TAJRIBASI VA UNI YANGI O'ZBEKISTON TA'LIM TIZIMIGA MOSLASHTIRISH MASALALARI.....	65
Saloxiddinova Sitora Baxodir qizi	
IJTIMOIIY OBYEKTlarda QURILISH XIZMATLARINI MOLiyALASHTIRISHNING NAZARIY – ASOSIY TAMOIYILLARI.....	68
Gapparov Azim Qayumovich	
QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARINING ISHLAB CHIQRISH FAOLIYATIGA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANI JORIY ETISH ORQALI RAQOBATBARDOSHLIKNI TA'MINLASH.....	72
Zaripov Shoxboz Alijon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA MASOFAVIY BANK XIZMATLARINING IQTISODIY VA IJTIMOIIY BARQARORLIKKA TA'SIRI.....	75
Kolmatova Asila Menglimurod qizi	
РОЛЬ GREEN BONDS В МЕЖДУНАРОДНОЙ ФИНАНСОВОЙ СТРАТЕГИИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ.....	81
Н.Т. Бекназарова	
BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA EKOLOGIK BOSHQARUV VA AUDIT.....	86
Shaymatova Nargiza Ashurovna	
NORASMIY IQTISODIYOTNING MAVJUDLIGINING NAZARIY MASALALARI VA UNI ANIQLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARI.....	93
Alimardonov G'ayratjon Nuraliyevich	
DIGITAL TWIN-BASED DECISION SUPPORT FOR COST OPTIMIZATION AND RISK MANAGEMENT IN INFRASTRUCTURE SYSTEMS.....	99
Nelyufar Umarovna Dadabayeva	
PAXTA BO'LAKCHASINING OG'MA TO'RLI YUZA SIRTI BO'YLAB HAVO OQIMI TA'SIRIDAGI HARAKATINING MATEMATIK MODELI.....	108
Karimov Abdusamat	
АДАПТИВНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ К ВНЕШНИМ РИСКАМ И ГЕОЭКОНОМИЧЕСКИМ ТЕНДЕНЦИЯМ.....	115
Бабаджанов Шухрат Атхамович	
“TIBBIYOT BOZORINING UZLUKSIZ RIVOJLANISHI UCHUN MEKANIZMLARNI TAKOMILLASHTIRISH YONDASHUVLARI”.....	120
Abdumalikov Shoxjahon Jaloliddin o'g'li	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING MEHNAT BOZORI RIVOJLANISHIDAGI ROLI VA BANDLIKKA TA'SIRI.....	124
Egamberdiyev Abdujabbor Xusanovich	

XORAZM VILOYATIDA ETNOGRAFIK TURIZMNI BARQAROR RIVOJLANTIRISH MEXANIZMINING AHAMIYATI	129
Ro'zimatova Shaxlo Baltaboy qizi	
THE FEAR OF MISSING OUT (FOMO) EFFECT IN ADVERTISING AND ITS NEUROPSYCHOLOGICAL IMPACT ON IMPULSE BUYING	134
Negmatov Nodir Nozimovich	
O'ZBEKISTONDA TRANSPORT XIZMATINI TASHKIL ETISHNING ASOSIY IQTISODIY KO'RSATKICHLARI VA TENDENSIYALARI TAHLILI.....	139
Aytiyeva Sevara	
TO'QIMACHILIK SANOATIDA INVESTITSION LOYIHALARNI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR.....	144
Qurbonov Jasurbek Pozilovich	
YASHIL IQTISODIYOTNING MOHIYATI VA O'ZBEKISTON UCHUN AHAMIYATI.....	149
Abdullayeva Matluba Nematovna, Nuriddinov Kamoliddin Faxriddin o'g'li	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA KICHIK KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI.....	155
Axmedov Sanjar Temur o'g'li	
POPULATION IMPACT ON CONSUMER CULTURE AND NATIONAL ECONOMIC GROWTH.....	160
Rustamov Sherov Oblokulovich	
AVTOTRANSPORT KORXONALARINING IQTISODIY KO'RSATKICHLARI TAHLILI VA ULARNI YAXSHILASHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR.....	164
Laylo Akbarova, Komolov Adxam Dilshod o'g'li	
MODELING THE DIFFUSION OF DIGITAL BANKING ADOPTION IN UZBEKISTAN: EVIDENCE FROM TBC BANK USING THE BASS DIFFUSION MODEL AND A HYBRID REGRESSION APPROACH	169
Feruza Nabieva	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA EKOLOGIK XARAJATLARNI BUXGALTERIYA HISOBIDA AKS ETTIRISH VA BAHOLASH	176
Rabbimov Elbek Abdulloyevich, G'afforov Ilhom Ilyosjonovich, Ergashev Olloyor Furqat o'g'li	
O'ZBEKISTONNING YANGI BOZORLARGA CHIQISHIDA FAOL MARKETING VOSITALARIDAN FOYDALANISHNING INTEGRALLASHGAN MODELI.....	183
Baqoyev Sunnatillo Burxon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA TADBIRKORLIK FAOLIYATIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING ILMIY-KONSEPTUAL ASOSLANISHI.....	188
Salaydinov Shodiyor Nizom o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELI SIFATINI OSHIRISH VA KREDIT RISKINI BOSHQARISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	194
Turg'unov Nodirbek Muminjanovich	
SANOAT KORXONALARI TUZILMASINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMI	198
Jabborov Elbek Erkin o'g'li	
SOLIQ STAVKALARINI TABAQALASHTIRISHNING TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANISHGA TA'SIRI.....	202
Abduraimova Nigora Abdugapparovna	
MINTAQALAR IQTISODIY RIVOJLANISHIDAGI TAFOVUTLARNI KAMAYTIRISHNI TA'MINLASHDAGI XORIJ MAMLAKATLAR TAJRIBASI.....	208
Egamov Temur Muzaffarovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI MOLYAVIY RAG'BATLANTIRISH IMKONIYATLARI.....	213
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
MINTAQA IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA XIZMATLAR SOHASINING O'RNI VA OBYEKTIV ZARURLIGI.....	217
Achilova Firuza Kurbanovna	
INVESTITSIYALARNI JALB ETISH ORQALI MAXSUS IQTISODIY ZONALARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	222
Ergashev Olim	

KICHIK BIZNES INNOVATSION FAOLIYATINING RIVOJLANISHIDAGI ASOSIY TENDENSIYALAR	227
Amirov Zubaydulla Toir o'g'li	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA YOSHLAR TADBIRKORLIGINING O'RNI VA AHAMIYATI	233
Isakjanova Saboxat Muhamedovna	
KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMIDA AKSIYADORLAR HUQUQLARINI HIMOYA QILISH MEXANIZMLARINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH	238
Xakimov Uchkun Xamitovich	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA MILLIY MAKROIQTISODIY SIYOSATNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	242
Mardanova Ra'no Isakovna	
XUSUSIY VA DAVLAT SHIFOXONALARI UCHUN RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARINI QIYOSIY TAHLIL	246
Yakubov Temur G'anibekovich	
RAQAMLI SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMIDA RESURS SAMARADORLIGI VA IQTISODIY NATIJADORLIK MODEL	250
Ziyodullayev Qahramon	
"MILLIY TURIZM SITUATSION-MONITORING MARKAZI" VA "YASHIL TUROPERATORLAR" FAOLIYATINI SHAKLLANTIRISH ISTIQBOLLARI	254
Toshev Akmal Salimovich	
RISK-MENEJMENT VA MOLIYAVIY BARQARORLIK O'ZARO BOG'LIQLIGINING KONSEPTUAL MODELINI SHAKLLANTIRISH TAMOYILLARI	261
Madaminov Bekzod Allayarovich	
O'ZBEKISTONDA YASHIRIN IQTISODIYOT: BAHOLASH METODOLOGIYASI, DINAMIKASI VA QISQARTIRISH ISTIQBOLLARI (1996 – 2026-YILLAR TAHLILI)	266
Djumanova Rano Fayzullayevna	
OLIY TA'LIM SIFATINI BAHOLASHDA MAJMUALI DIAGNOSTIK MODELNING AMAL QILISH XUSUSIYATLARI	272
Xo'jaxonov Ma'rufxon Xamidxonovich	
TIJORAT BANKLARI FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISHNING XORIJ TAJRIBASI	278
Vafiyev Raxim Xalimjonovich	
INVESTITSIYA LOYIHALARINI KREDITLASH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	282
Nigora Nurmatova	
BANK SEKTORINING INVESTITSIYA OQIMLARINI BOSHQARISHDAGI STRATEGIK O'RNI	287
Abdumavlonov Abdumutal Abdumajid o'g'li	
O'ZBEKISTON KORXONALARIDA UZOQ MUDDATLI MOLIYAVIY INVESTITSIYALAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	291
Allabergenova Nilufar Shermetovna	
O'ZBEKISTON BANK TIZIMIDA TA'MINOTLI YIRIK KREDITLAR ASOSIDA QIMMATLI QOG'OZLAR CHIQRISH ORQALI RESURS BAZASINI KENGAYTIRISH MEXANIZMLARI	298
Ahmedov Akbarali Sultonmurodovich	
"MINTAQA SANOATI SALOHİYATIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI"	306
Abdinazarov Xusan Shaymanovich	
BUDJET TASHKILOTLARI FAOLIYATIDA MAJBURIYATLAR: MAZMUNI, TURLARI VA TARKIBI	309
Jabbarova Charos Aminovna	
ATROF-MUHIT VA EKOLOGIK IQTISODIYOT: TURIZM XIZMATLARI BOZORIDA RESURLARDAN OQILONA FOYDALANISH VA UNING RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASH	316
Alikulov Samar Abdirashidovich	
O'ZBEKISTON TURIZM INDUSTRIYASI RIVOJLANISHIDA FORSAYT TEXNOLOGIYALARINI QO'LLASH	322
Turdibekov Xasan Ibragimovich	
АНАЛИЗ ДЕБИТОРСКОЙ И КРЕДИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТИ ХОЗЯЙСТВУЮЩЕГО СУБЪЕКТА	329
Камолова Феруза Кахрамоновна	

TASHQI QARZNING IQTISODIY XAVFSIZLIKKA TA'SIRI: QARZ BARQARORLIGINI BAHOLASH MODELLARI ASOSIDA O'ZBEKISTON MISOLIDA TAHLIL	333
Oliyoyrova Kumushoy Ahmad qizi, Tashmuxeamedova Yayra Atxamovna	
XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARNING MOLIVAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA SOLIQLARNI TARTIBGA SOLISHNING TAHLILI	339
Kudiyarov Kishibay Ramatullaevich	
KORXONALAR FAOLIYATINING IQTISODIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHNING XORI TAJIRIBASI	343
Iminova Nargizaxon Akramovna	
SUG'URTA KOMPANIYALARINING TO'LOVGA QOBILİYATLILIGINI BOSHQARISHDA RISKLAR VA RISK-MENEJMENTNING O'RNI	350
Xalikulova Shirin Utkir qizi	
BUDJET TASHKILOTLARIDA BUXGALTERIYA HISOBI VA HISOBOTINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISHDAGI MUAMMOLAR VA KAMCHILIKLAR	354
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Xasanboyeva Muyassar Ubaydullayevna	
XUSUSIY KORXONALARDA KADRLAR MENEJMENTI SAMARADORLIGINI OSHIRISH	358
Alimova Dildora Damirovna	
BANK TRANSFORMATSIYASI TUSHUNCHASI VA UNING MENEJMENTDAGI O'RNI	363
Rajabov Oybek Panjievich	
O'ZBEKISTON OZIY-OVQAT SANOATIDA ISHLAB CHIQARISH SAMARADORLIGINING HOZIRGI HOLATI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	367
Eshtemirova Anora Norboy qizi	
BOZOR KONYUNKTURASIGA MOS PIYOZ YETISHTIRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'NALISHLARI	371
Sadikova Shohida Obidqul qizi	
HUDUDLARDA MAISHIY XIZMATLAR SOHASINI KLASTERTASH VA RESURS SAMARADORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI	375
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna	
XUSUSIY VA KORPORATIV TUZILMALARDA AUDITORLIK TEKSHIRUVI HAMDA AUDITORLIK XULOSASINI SHAKLLANTIRISH AMALIYOTI	380
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Ubaydullayev Toxirjon Abdullajanovich	
YIRIK VA KICHIK BIZNES O'RTASIDA KOOPERATSIYA MUNOSABATLARINI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI	385
Nasirova Kamola Alimovna	
MOLIVAVIY HISOBOTLARNING QAROR QABUL QILISH JARAYONIDAGI IQTISODIY ROLI	394
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Yahyayeva Ra'no Raximovna	
DIRECTIONS FOR IMPROVING INVESTMENT POLICY IN THE CONDITIONS OF DIGITAL ECONOMY (EXPERIENCE OF UZBEKISTAN)	400
Khatamov Nurbek Achilidiyevich, Sharifi Abdul Fatah	
DAVLATNING FISKAL VA MONETAR SIYOSATI UYG'UNLIGINING IQTISODIY XAVFSIZLIKKA TA'SIRINI BAHOLASH	405
Uralov Shavkat Maxramovich	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA BIZNES JARAYONLARINI AVTOMATLASHTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI	410
Yusubov Muzaffar Alimbayevich	
BANKLARDA RAQAMLASHTIRISH JARAYONINING MIJOZLAR QONIQISH DARAJASIGA TA'SIRI	414
Ro'ziboyev Shuxrat Komilovich	
BOJ-TARIF SIYOSATI METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING ILMIY-AMALIY YO'NALISHLAR	418
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MOLIVAVIY BOSHQARUVNI TAKOMILLASHTIRISHDA BOSHQARUV KADRLARINING KOMPETENSIYASI	424
Mahsutaliyev Abdusalom Hasanovich	

ZIYORAT TURIZMIDA DESTINATSIYA VA GEOAXBOROT TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	433
Qosimov Jahongir Ro'ziboyevich, Suyunova Nilufar	
YEVROPA DAVLATLARIDAGI KORXONALARDA MOLIVAVIY REJALASHTIRISH AMALIYOTINING TAHLILI VA ULARDAN O'ZBEKISTON MOLIVA TIZIMIDA QO'LLASH MASALALARI	440
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
TASHKILOTNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYA LOYIHALARINI BOSHQARISH	446
Xasanov Odilxon Kaxxorovich	
O'ZBEKISTON TURIZM SANOATINING XALQARO RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA STRATEGIK MARKETING TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH	450
Kobilova Shozoda Timurovna, Isxakova Sarvar Ayubovna	
THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN LABOR THEORY: EVOLUTION, CHALLENGES AND FUTURE PROSPECTS.....	456
Tukhliyev Bakhodir Adinaevich	
ОСОБЕННОСТИ ПРОЦЕССА ПЕРВОГО ПРИМЕНЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ В СИСТЕМЕ УЧЕТА И ОТЧЕТНОСТИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	460
Астанов Зафар Муродуллаевич	
TA'LIM MUASSASALARIDA O'QITISH SIFATINI OSHIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR PLATFORMALARINI YARATISH VA ULARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	466
To'xtamisheva Dilrabo Shermonovna	
KICHIK VA O'RTA BIZNESNI YASHIL IQTISODIYOT TAMOIYILLARI ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING INNOVATSION MEXANIZMLARI	472
Norboyev Sarvar Azodovich	
MINTAQAVIY RIVOJLANISHDA INVESTITSİYALARDAN SAMARALI FOYDALANISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	476
Xatamova Manzura Ochilidievna, Safarov Botir Isaq o'g'li	
MAXSUS IQTISODIY ZONALARDA SOLIQ MA'MURIYATCHILIGINI TAKOMILLASHTIRISHNING METODOLOGIK YONDASHUVLARI.....	482
To'rayeva Nafisa Odiljonovna	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA RAQAMLI TO'LOV TIZIMLARINI RIVOJLANTIRISHNING PUL MUOMALASI BARQARORLIGIGA TA'SIRINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI.....	487
Xazratkulov O'ktamjon Xikmatullayevich	

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA RAQAMLI TO'LOV TIZIMLARINI RIVOJLANTIRISHNING PUL MUOMALASI BARQARORLIGIGA TA'SIRINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI

Xazratkulov O'ktamjon Xikmatullayevich

Guliston davlat universiteti tayanch doktranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida raqamli to'lov tizimlarini rivojlantirish jarayonining pul muomalasi barqarorligiga ta'siri, shuningdek, ushbu ta'sirni yanada ijobiy tomonga burish uchun zarur bo'lgan institutsional, texnologik va nazoratga oid takomillashtirish masalalari tahlil qilinadi. Pul muomalasi barqarorligi faqat naqd pul emissiyasi yoki naqd pul yetkazib berish bilan cheklanmay, to'lovlar uzluksizligi, tranzaksiyalar ishonchligi, pul oqimlari prognozlanishi, monetar siyosat signallarining iqtisodiyotga o'tishi va to'lovlar bo'yicha ma'lumotlar sifati kabi omillar bilan ham belgilanadi.

Kalit so'zlar: raqamli to'lov tizimlari, pul muomalasi barqarorligi, to'lovlar uzluksizligi, nazorat va kuzatuv, kiberxavfsizlik.

Abstract. This article analyzes the impact of the development of digital payment systems in the Republic of Uzbekistan on the stability of monetary circulation, as well as the institutional, technological, and regulatory improvements necessary to further enhance this impact. Monetary stability is not limited to cash issuance or delivery but also includes payment continuity, transaction reliability, predictability of cash flows, transmission of monetary policy signals to the economy, and the quality of payment data.

Key words: digital payment systems, monetary circulation stability, payment continuity, control and monitoring, cybersecurity.

Аннотация. В данной статье анализируется влияние процесса развития цифровых платёжных систем в Республике Узбекистан на стабильность денежного обращения, а также рассматриваются институциональные, технологические и контрольные меры, необходимые для дальнейшего улучшения этого влияния. Стабильность денежного обращения определяется не только выпуском наличных или их доставкой, но и непрерывностью платежей, надёжностью транзакций, прогнозируемостью потоков денежных средств, передачей сигналов монетарной политики в экономику и качеством данных о платежах.

Ключевые слова: цифровые платёжные системы, стабильность денежного обращения, непрерывность платежей, контроль и наблюдение, кибербезопасность.

KIRISH

Pul muomalasi barqarorligi ko'pincha ko'zga ko'rinmaydigan, biroq butun iqtisodiyot "tayanib turadigan" tizimli holat hisoblanadi. U juda sodda qoida bilan ishlaydi: hamma narsa joyida bo'lsa, hech kim sezmaydi; biror bo'g'in uzilsa, hamma birdan "pul yurmay qoldi" deydi. Raqamli to'lovlar kengaygani sari bu qoida yanada sezilarli bo'ladi, chunki muomaladagi barqarorlikning katta qismi texnologik platformalar, ma'lumotlar almashinuvi standartlari, risklarni boshqarish va nazorat intizomiga bog'liq.

Shunday sharoitda raqamli to'lov tizimlarini rivojlantirishning pul muomalasiga ta'sirini "o'z holiga tashlab qo'yish" emas, balki uni boshqariladigan, prognozlanadigan va xavflarga chidamli yo'nalishga keltirish dolzarb vazifaga aylanadi. Bu, bir tomondan, to'lovlarning tezligi va qulayligini oshirish, ikkinchi tomondan esa to'lovlar uzluksizligi, hisob-kitoblarning yakuniyligi, firibgarlik va kiberxavflarni jilovlash, shuningdek pul oqimlarini real vaqt rejimida tahlil qilish imkoniyatlarini kengaytirish demakdir.

Mazkur masalani takomillashtirish uchun avvalo "barqarorlik"ni qanday o'lchash va uni nima buzishi mumkinligini aniqlash talab etiladi. Raqamli muhitda pul muomalasi barqarorligiga uchta omil ayniqsa kuchli ta'sir qiladi: birinchisi, to'lovlar bo'yicha institutlarning boshqaruv va nazorat tizimi; ikkinchisi, axborot va

kiberxavfsizlik (ya'ni tizimni buzadigan yoki ishonchni kamaytiradigan risklar); uchinchisi, to'lov ma'lumotlarining sifati va standartlashuvi (ya'ni "nima bo'lyapti"ni aniq ko'rish).

Shu uch yo'nalish to'g'ri yo'lga qo'yilsa, raqamli to'lovlar naqd pulni siqib chiqarish vositasi sifatida emas, balki muomalani silliqlashtirish, monetar siyosatning ta'sirchanligini oshirish va iqtisodiy faollikni tartibli kanallarga yo'naltirish uchun xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Pul muomalasi barqarorligini raqamli davrda izohlash bo'yicha adabiyotlar ikki yirik yo'nalishda jamlanadi: birinchisi — to'lov infratuzilmasining uzluksizligi va hisob-kitoblarning yakuniyligi; ikkinchisi — to'lovlar oqimi orqali monetar siyosat signallarining iqtisodiyotga o'tish kanali. Siz ta'kidlaganidek, barqarorlik naqd emissiya bilan cheklanmaydi; u tranzaksiya ishonchliligi, uzluksizlik, prognozlanish va ma'lumot sifati bilan o'lchanadi. Shu sabab, zamonaviy manbalarda "barqaror muomala" tushunchasi tobora ko'proq operatsion chidamlilik va ma'lumot boshqaruvi bilan bog'lanadi.

Xalqaro standart yondashuvlar bu masalani moliyaviy bozor infratuzilmalari uchun tamoyillar orqali izohlaydi: risklarni kompleks boshqarish, settlement finality va operatsion risk kabi yo'nalishlar barqarorlikning "skeleti" sifatida ko'riladi [10]. Raqamli to'lovlar, ayniqsa tezkor to'lovlar (fast payments), adabiyotlarda barqarorlikka "tezlik" bilan birga yangi risklar ham olib kirishi qayd etiladi. CPMI hisobotlarida tezkor to'lovlar foydalanuvchi uchun darhol va yakuniy natija berishini, biroq provayderlararo hisob-kitoblar kechiktirilsa kredit va likvidlik riski paydo bo'lishini ko'rsatadi [8]. Jahon banki materiallari esa settlement modellari, boshqaruv va implementatsiya dizayni tanlovi barqarorlikka bevosita ta'sir qilishini, shu jumladan real vaqtga yaqin hisob-kitob mexanizmlari uzluksizlik va ishonchni kuchaytirishini tizimli tahlil qiladi [9].

O'zbekiston sharoitida bu yondashuvlar "to'lovlar tezligi"ni "to'lovlar uzluksizligi"dan ajratmaslik kerakligini anglatadi: tez ishlaydigan tizim, ammo uzilishlarga chidamsiz bo'lsa, barqarorlikni emas, balki foydalanuvchi tajribasini sinovga qo'yadi.

Nazorat va prudensial kuzatuv bo'yicha manbalarda asosiy g'oya shuki, raqamli to'lov bozori kengaygani sari reguliator "hujjat ko'rish"dan ko'ra "ma'lumotga tayangan risk monitoring"ga o'tishi zarur. Bu yo'nalish O'zbekistonda ham normativ jihatdan mustahkamlangan: to'lov tizimi operatorlari va to'lov tashkilotlari faoliyatini nazorat qilish hamda kuzatuv tartiblari bo'yicha Nizom Markaziy bankning axborot olish va kuzatuv mexanizmlarini belgilaydi [1]. Shu bilan birga, so'nggi yondashuvlar nazorat samarasi indikatorlar bilan o'lchanishini talab qiladi: uzilishlar davomiyligi, qaytarilgan tranzaksiyalar ulushi, shikoyatlar dinamikasi, firibgarlik (fraud) ko'rsatkichlari kabi indikatorlar "barqarorlik paneli"ning amaliy bazasiga aylanadi. Demak, adabiyotlar nazoratni "talablar to'plami" emas, "o'lchanuvchi natija"ga bog'lash zarurligini urg'ulaydi.

Kiberxavfsizlik bo'yicha ilmiy va amaliy manbalarda barqarorlikning eng nozik nuqtasi — ommaviy ishonch ekanligi takrorlanadi: to'lov tizimida bir marta katta ko'lamli firibgarlik yoki buzilish yuz bersa, foydalanuvchini qaytarish texnik tiklashdan ham qiyin bo'ladi. Xalqaro darajada CPMI-IOSCO cyber resilience bo'yicha qo'llanma, FMllarda kiberhujumlarga tayyorgarlik, tezkor javob va tiklanish maqsadlarini aniq ramkalaydi [11]. O'zbekistonda ham to'lov tizimlari operatorlari va to'lov xizmatlari provayderlari uchun axborot va kiberxavfsizlik talablari alohida normativ asosda belgilangan [2], bu esa "xavfsizlik bo'lsin" degan umumiy chaqiriqni jarayon va majburiyatlar tizimiga aylantiradi. Adabiyotlar bo'yicha mantiqiy xulosa shuki, kiberrezilientlik audit, incidentlar tahlili va sektoraro axborot almashinuvi standartlari bilan kuchaysa, pul muomalasi barqarorligi ham real himoyaga ega bo'ladi.

To'lov ma'lumotlarining standartlashuvi masalasi so'nggi adabiyotlarda "tahlil sifati" va "muvofiglik xarajatlarini" kamaytiruvchi strategik omil sifatida talqin qilinadi. ISO 20022 bo'yicha manbalar ushbu standartning boyitilgan va strukturalangan atributlar orqali to'lov xabarlarida ma'lumot aniqligini oshirishini, natijada compliance, fraud monitoring va avtomatlashtirish samaradorligini kuchaytirishini qayd etadi [6], [7]. O'zbekistonda ISO 20022 ga o'tish bo'yicha Markaziy bank taqdimoti ushbu yo'nalishni institutsional kun tartibiga olib chiqqani bilan muhim hisoblanadi [4]. Parallel ravishda, ochiq bank xizmatlari va APIlar bo'yicha manbalar (open finance) raqobat va innovatsiya kuchayishini tan oladi, lekin rozilik modeli, API xavfsizligi va javobgarlik zanjiri aniqlashtirilmasa, risklar ham tez "ko'payishini" ogohlantiradi [12]. Bu kontekstda Markaziy bank va Visa uchrashuvida 2026–2030-yillarga mo'ljallangan fintech strategiyasi, milliy "switch", QR standartlari, Open Banking va "hisob-hisob" o'tkazmalar muhokama qilingani amaliy jihatdan dolzarb yo'nalish sifatida ko'riladi [3].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Birinchi takomillashtirish masalasi — to'lovlar bozorida kuzatuv va nazoratning "raqamli darajaga mos" ishlashidir. Raqamli to'lovlarda ishtirokchilar ko'paygan sari (operatorlar, to'lov tashkilotlari, agregatorlar, xizmat ko'rsatuvchi platformalar) risklar ham bir markazdan emas, balki butun tarmoq bo'ylab tarqaladi. Shu sabab,

nazorat yondashuvi faqat hujjat tekshiruv bilan cheklanmasligi, balki ma'lumotga asoslangan kuzatuv, risk profiliga ko'ra segmentlash va muntazam tahlil mexanizmlarini talab qiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

To'lov tizimi operatorlari va to'lov tashkilotlari faoliyatini nazorat qilish hamda kuzatuvni amalga oshirish tartibini belgilovchi nizom ana shu institutsional asosni mustahkamlaydi: Markaziy bankning axborot olish, tahlil qilish va kuzatuv tadbirlarini yo'lga qo'yishiga huquqiy ramka yaratadi [1]. Biroq amaliyotda takomillashtirishning "kaliti" — talabning o'zi emas, balki talabning bajarilishini o'lchashdir. Agar ko'rsatkichlar tizimi (incidentlar soni, uzilishlar davomiyligi, shikoyatlar dinamikasi, qaytarilgan tranzaksiyalar ulushi, firibgarlik ko'rsatkichlari) avtomatik yig'ilmasa va regulyator bilan bir xil formatda almashilmasa, nazorat "hisobot ko'rish" darajasida qolib ketadi.

Shu bois, takomillashtirishning amaliy yechimi sifatida riskga asoslangan KPI va KRI indikatorlari bo'yicha yagona minimal "to'lov barqarorligi paneli"ni joriy etish, operator va provayderlar kesimida real vaqtga yaqin monitoringni yo'lga qo'yish hamda kritik holatlarda tezkor eskalatsiya protokollarini standartlashtirish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Ikkinchi masala — axborot xavfsizligi va kiberxavfsizlikni barqarorlikning "yon mavzusi"dan uning "asosiy mexanizmi"ga aylantirishdir. Raqamli to'lovlar o'sishi bilan firibgarlik ham "raqamli tezlikda" rivojlanadi; eng xavfli esa biror texnik uzilish emas, balki ommaviy ishonch sinishidir: odamlar ishonmasa, eng ilg'or tizim ham samarali ishlamaydi. Shu nuqtada O'zbekistonda to'lov tizimlari operatorlari va to'lov xizmatlarini yetkazib beruvchilarga qo'yiladigan axborot xavfsizligi va kiberxavfsizlik talablari alohida normativ asosda belgilangan [2].

Mazkur hujjatda zaifliklarni tahlil qilish, ruxsatsiz kirishga tekshiruvlarni muntazam o'tkazish, hodisalar sabablarini tahlil qilish va uzluksiz ishlashni ta'minlash kabi yo'nalishlar boblar kesimida tartibga solingan; bu amaliy jihatdan juda muhimdir. Bu "xavfsizlik bo'lsin" degan umumiy shior emas, balki xavfsizlikni jarayon sifatida qurish talabidir. Takomillashtirish masalasi esa shundaki, bu talablarni ijro etish natijasi ham shaffof bo'lishi kerak. Masalan, "penetratsion test o'tkazildi" degan ibora yetarli emas; uning natijasida qaysi sinfdagi zaifliklar yopildi, tuzatish muddati qancha bo'ldi, qayta testda qanday natija chiqdi — ana shu ma'lumotlar tizim barqarorligi bilan bevosita bog'lanishi lozim.

Shuning uchun kiberrezilientlik bo'yicha "minimal audit paketi"ni yagona standartga keltirish, incidentlar bo'yicha sektoraro tezkor axborot almashish kanallarini (banklar, to'lov tashkilotlari, operatorlar) qat'iy protokollash, shuningdek, jamoatchilikka yo'naltirilgan xabardorlik tizimini kuchaytirish pul muomalasi barqarorligini real himoya qiladi.

Uchinchi masala — to'lov ma'lumotlarining sifati, semantik aniqligi va standartlashuvi. Pul muomalasini boshqarishda bugun "pul qancha" degan savoldan ko'ra "pul qayerda aylanayapti, nima sabab bilan o'tyapti, qaysi sektorlar tezlashdi yoki sekinlashdi" degan savollar ko'proq qiymat beradi. Buni ta'minlash uchun to'lov xabarlarini bir xil "til"da bo'lishi kerak, aks holda katta hajmdagi tranzaksiyalar ham tahlil uchun yaroqsiz bo'lib qoladi.

Shu ma'noda ISO 20022 xalqaro standartiga o'tish masalasi pul muomalasi barqarorligini takomillashtirishning strategik vositasi bo'lib chiqadi: standartlashtirilgan tuzilma va boyitilgan atributlar to'lovlarning maqsadi, ishtirokchilar turi, operatsiya konteksti kabi ma'lumotlarni aniqroq kodlash imkonini beradi [4]. Takomillashtirishning amaliy tomoni shundaki, ISO 20022'ni faqat "format almashinuvi" sifatida emas, balki ma'lumotlar boshqaruvi siyosati sifatida joriy etish zarur. Maqsad kodlari, tovar va xizmatlar bo'yicha tasniflar, qaytarish va da'vo jarayonlari uchun yagona maydonlar, shubhali operatsiyalarni belgilash atributlari kabi elementlar bo'yicha minimal milliy profil (national implementation guideline) ishlab chiqilsa, muomala monitoringi, firibgarlikka qarshi kurash va likvidlikni boshqarish sifat jihatdan oshadi. Eng muhimi, regulyator uchun "pul muomalasi diagnostikasi" imkoniyati kengayadi: ma'lumot sifatli bo'lsa, siyosat ham aniqroq bo'ladi.

To'rtinchi masala — ochiq bank xizmatlari va hisobdan hisobga o'tkazmalar (account-to-account) orqali muomalani yanada tartibli va raqobatli kanalga ko'chirish. Kartaga bog'langan ekotizim muhim, biroq pul muomalasi barqarorligini kuchaytirish uchun to'lovlarning katta qismi bank hisobvaraqlari atrofida shaffof va standartlashtirilgan tarzda yurishi foydalidir: bu depozitlar bazasini barqarorlashtiradi, hisob-kitob intizomini kuchaytiradi va iqtisodiyotdagi pul oqimlarini tahlil qilishni osonlashtiradi.

Markaziy bank va xalqaro to'lov tizimlari bilan bo'lgan muloqotlarda 2026–2030 yillarga mo'ljallangan fintech strategiyasi, milliy "switch" tizimini yaratish, QR-to'lovlar uchun yagona standartlarni joriy etish, Open Banking va account-to-account o'tkazmalarini rivojlantirish masalalari muhokama qilinayotgani qayd etilgan [3]. Takomillashtirish nuqtai nazaridan bu yo'nalishlar pul muomalasiga ikki xil foyda beradi: birinchisi, fragmentatsiyani kamaytiradi (turli ilova va kanallar o'rniga umumiy standartlar); ikkinchisi, raqobatni kuchaytiradi (hisobdan hisobga o'tkazmalar bo'yicha yangi xizmatlar paydo bo'ladi). Biroq jarayon boshqarilmasa, xavflar

ham yuzaga keladi: ochiq API'lar, uchinchi tomon provayderlari, ma'lumot almashinuvi — barchasi xavfsizlik va javobgarlikni qayta taqsimlashni talab qiladi. Shu bois takomillashtirishning amaliy "uy vazifasi" — Open Banking uchun ma'lumotga rozilik (consent) modeli, API xavfsizligi, javobgarlik zanjiri, nizolarni hal qilish va iste'molchini himoya qilish mexanizmlarini bir paketda ishlab chiqishdir.

Beshinchi masala — raqamli to'lovlar rivoji bilan monetar siyosat mexanizmlarining o'zaro moslashuvi. Masala shundaki, raqamli muhit pul siyosati signallarini bank tizimi orqali real sektorga uzatish jarayonini kuchaytirishi yoki aksincha, chetlab o'tishi mumkin. Xalqaro empirik tadqiqotlar e-money (elektron pul) rivojlanishi monetar siyosat uzatish mexanizmini mustahkamlashi, bank depozitlari va kredit faolligini oshirishi hamda moliyaviy vositachilik samaradorligini yaxshilashi mumkinligini ko'rsatadi [5].

O'zbekiston sharoitida bu xulosaning amaliy ma'nosi shunday: raqamli to'lovlar ko'paygani sari pul oqimlari ko'proq bank hisoblarida aylanadi, demak bank likvidligi, foiz kanali va depozitlar dinamikasi bilan ishlash imkoniyati kengayadi. Takomillashtirish masalasi esa ikki yoqlama: bir tomondan, to'lov xizmatlari bozorida raqobat banklarni xizmat sifatini oshirishga majbur qiladi; ikkinchi tomondan, bankdan tashqari to'lov ekotizimi haddan tashqari "yopiq" bo'lib qolsa, pul oqimlari banklararo likvidlik boshqaruvida kutilmagan tebranishlar keltirib chiqarishi mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Raqamli to'lov tizimlarini rivojlantirish O'zbekistonda pul muomalasi barqarorligini mustahkamlash uchun katta imkoniyat yaratadi. Biroq bu imkoniyat avtomatik ishlamaydi: u nazorat, xavfsizlik, standartlar va ma'lumotlar sifati orqali "boshqariladigan" natijaga aylantirilishi kerak.

Takomillashtirish masalalarining markazida bir nechta tayanch yo'nalish turadi:

1. To'lov tizimi operatorlari va to'lov tashkilotlari faoliyati ustidan riskga asoslangan kuzatuvni ma'lumotga tayangan holatda chuqurlashtirish;
2. Kiberxavfsizlikni audit va indikatorlar orqali o'lchanadigan, doimiy ravishda yangilanadigan tizim sifatida yuritish;
3. Ochiq bank xizmatlari, account-to-account o'tkazmalar, milliy switch va yagona QR kabi tashabbuslarni javobgarlik hamda ma'lumot xavfsizligi bilan birga joriy etish;
4. ISO 20022 kabi standartlar orqali to'lov ma'lumotlarining semantik aniqligini oshirib, muomala monitoringi va risklarni tahlil qilish sifatini kuchaytirish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. The Central Bank of the Republic of Uzbekistan. Central Bank of Uzbekistan and Visa Discuss Fintech and Digital Payments, news, 22.01.2026.
2. The Central Bank of the Republic of Uzbekistan. Transition to the ISO 20022 International Standard, presentation, 05.01.2026 (update 08.01.2026).
3. Huang, Z., Lahreche, A., Saito, M., & Wiriadinata, U. E-Money and Monetary Policy Transmission. IMF Working Paper No. 2024/069, 2024.
4. ISO20022. ISO 20022 (overview page).
5. SWIFT. ISO 20022: Standards (overview page).
6. CPMI. Fast Payments: Enhancing the Speed and Availability of Retail Payments. BIS, 2016.
7. World Bank. Fast Payment Systems: Considerations and Lessons for the Development and Implementation of Fast Payment Systems (Toolkit Main Report), 2021.
8. CPMI-IOSCO. Principles for Financial Market Infrastructures. BIS/IOSCO, 2012.
9. CPMI-IOSCO. Guidance on Cyber Resilience for Financial Market Infrastructures. BIS, 2016.
10. BIS CGIDE. Enabling Open Finance through APIs. BIS, 2020.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>